

VÝZNAM VNITŘNÍCH HODNOT MÍSTNÍCH KOMUNIT V PROCESU STRATEGICKÉHO PLÁNOVÁNÍ ROZVOJE OBCE

Ing. Tomáš Sýkora

Mgr. Josef Miškovský, Ph.D.

Mgr. Kateřina Vyhnánková

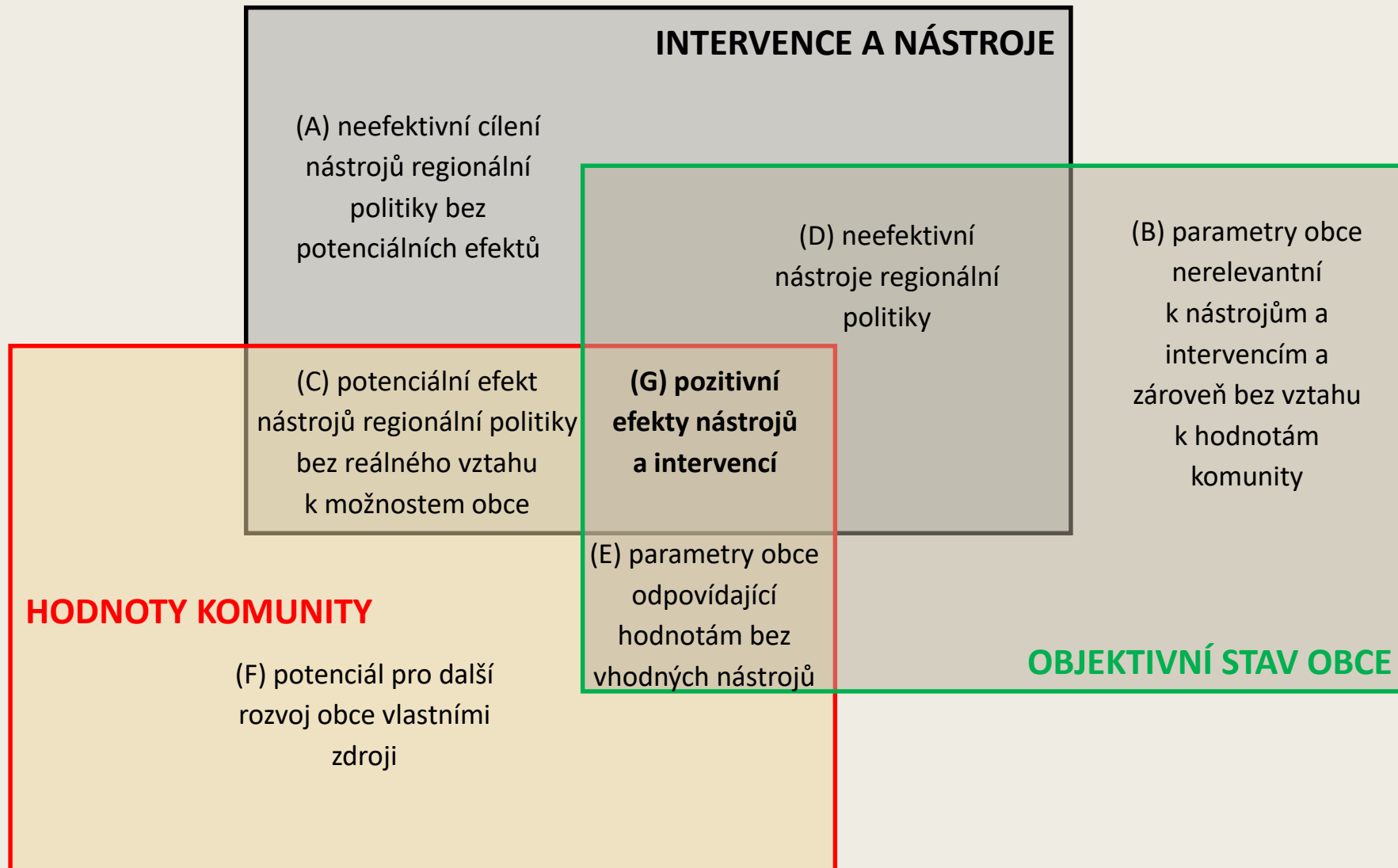
Mezinárodní
kolokvium o
regionálních vědách

Velké Bílovice,
12.-14.06.2019

Východiska

- současné nástroje regionální politiky vedou k posilování především kvantitativních charakteristik územních jednotek (ekonomická konkurenceschopnost)
- to nutně nevede k vyšší kvalitě života, zejména k **percepci vyšší kvality života**
- nespokojenost obyvatel vede k **frustraci**, která má řadu negativních projevů
- tyto faktory se negativně odrážejí v **nízké soudržnosti společnosti** a jsou důvodem, proč obec přestává být komunitou (společenstvím), nýbrž je souborem individuálních jednotlivců
- to má **negativní dopad na udržitelný rozvoj sídel**
- obce se snaží přispět k vyšší kvalitě života využíváním nástrojů regionální politiky na základě strategického řízení rozvoje
- ačkoli jsou uplatňovány participativní metody, jedná se spíše o mechanický přístup, který nevede k podpoře komunitního života
- důvodem je nedostatečná identifikace a reflexe hodnot komunit považovaných za důležité pro kvalitu života
- takto využívané nástroje regionální politiky jsou neefektivní

Význam hodnot komunit pro efektivnost plánovacího procesu

Cíl a metoda

- východisko: nástroje regionální politiky, které jsou využívány na základě strategických rozvojových plánů zpracovaných tradičním způsobem, nejsou dostatečně efektivní, neboť tento přístup nepracuje s hodnotami místních komunit
 - *tyto nástroje jsou efektivní pouze za současného splnění dvou podmínek:*
 - a) *přispívají k naplnění rozvojových potřeb a řešení objektivních problémů daného území*
 - b) *přispívají k realizaci hodnot místních obyvatel*
- cílem je **kritické zhodnocení současné praxe** při strategickém plánování a řízení rozvoje obce a **definování návrhu na změnu přístupu**
- metodou je **syntéza poznatků z různých disciplín** (filosofie, sociologie, regionální vědy)

1. Co je obec?

- základní územní samosprávné **společenství** občanů (zák. 128/2000 Sb.)
 - příklad společenství: řecké obce (polis) – zájem o veřejné záležitosti mravně nadřazen zájmům soukromým (*Aristoteles, 1999*)
 - nejvyšší forma společenství je obec, umožňující nejen přežití, ale „život dobrý“
- vyšší formou společenství je **komunita**, založená na rozvinutých mezilidských vztazích a na společném hledání vyšších hodnot (*Jíra, 2018*)
 - potřeba lidských vztahů založených na důvěře, vstřícnosti, solidaritě
 - v kontextu moderní doby může být existence komunit klíčovým faktorem rozhodujícím o atraktivitě místa a hodnocení kvality života v obci
- správa a rozvoj „společného“ je vždy diskusí na **hranici mezi privatizací a kolektivizací** (*Ostrom, 1999*)
 - důležitá je znalost hodnot místních komunit
 - jak změnit situaci od nezávislého jednání jednotlivců k jednání koordinovanému prostřednictvím strategií za účelem dosažení vyššího společenského benefitu? Jednotlivci jsou ochotni vzdát se okamžitého prospěchu s dosažením větších společenských benefitů, když vidí, že i ostatní následují stejnou strategii

2. Co jsou hodnoty?

- v historii popsáno mnoho set definic, proto jejich pojetí je nejednoznačné, přesto jejich význam pro existenci a jednání společnosti je klíčový
- **dvojí existence hodnot** (zásadní význam pro motivaci a chování má vztah obou těchto kategorií):
 - *ty, které sociální subjekt přijímá za své*
 - *ty, které jsou žádoucí*
- hodnoty jsou u každého sociálního subjektu **proměnlivé** v čase a v důsledky vnitřní proměny uspořádání sociálního subjektu
- hodnoty, které nepřinášejí vědomí jistoty, bezpečí, domova, přináležitosti, zakotvenosti a identity, jsou nežádoucí (vedou k ohrožení existence sociálního subjektu) = „**dobré hodnoty**“ – přesto definovat konkrétní správné hodnoty není přijatelné (*Prudký, 2016*)
- hodnoty jsou **úzce svázány s cíli**, proto je jejich rozpoznání nezbytné k tomu, abychom porozuměli obsahu sociálních aktivit
 - proto jsou stěžejní pro strategické plánování, na jehož konci mají být nastaveny rozvojové cíle obce
- **kulturní teorie** (*Douglas, 1999*): promítnutí hodnot do typů organizací – model 4 kulturních typů – individualisté, fatalisté, hierarchisté, egalitáni
 - nutno promítnout do strategického plánování (*Mamadouh, 1999*)

3. Současné pojetí strategického řízení

- strategické plánování a řízení je komplexní proces a stěžejní úkol při rozvoji obcí
- existující metodiky proces popisují jako **soubor postupných kroků** vedoucích ke zlepšení sociálně ekonomického prostředí území
 - vychází se z „diagnózy“ území, na níž navazuje identifikace problémů a rozvojových potřeb formulovaná v podobě strategických cílů a opatření (*mj. Půček, M., Koppitz, D., 2012*)
- **technická kvalita strategických plánů se výrazně zlepšuje**
 - zahrnuje nejen analýzu a návrhovou část, ale i popis implementačních pravidel
 - proces je komplexní, využívá se kombinace komunitní a expertní metody
 - uplatnění nacházejí participativní metody
- stále však zůstává vnímání obce jako „objektu“, nikoli „subjektu“ rozvoje
- občané jsou spíše „diváky“, než přímými „aktéry“ procesu (*Reisinger, 2009*)

4. Běžné charakteristiky strategických plánů

- **orientace na výsledek** (dokončení projektů, měření prostřednictvím kvantitativních ukazatelů)
- výrazná **převaha investičního, stavebního, inženýrského, technického pohledu** na rozvoj obce (absence rozměru architektonického, estetického, komunitního)
- **sektorové pojetí, systémové uvažování nad realitou** (umožňuje realitu uspořádaně popsat, ale tradiční kategorizace společnosti nevypovídá o utváření komunity)
- **pojetí obce jako objektu** či pasivního příjemce (území, cílové skupiny), nikoli jako subjektu (společenství) – proto absence sociálního a spirituálního prostředí v obci (genius loci)
- **pojetí formální společnosti bez vnitřních vazeb** (Gesellschaft), nikoli společenství s neformální pospolitostí a pevnými osobními vazbami (Gemeinschaft) (*Tönnies, 2005*)
- **stereotypní, mechanická volba použitých metod**, technokratická aplikace (spíše než metoda jako administrativní postup) popírající prvek kreativity celého procesu (*Ostrom, 2006*)
- degradace postupů a pojmosloví do **prázdných floskulí**
- **ztráta identity místa** (diskontinuita), absence hodnot vzájemnosti, nižší „identitární rezistence“ místa (*Raagmaa, 2002*)

5. Nový model: Kontinuální strategické řízení

- nad parciálními cíli klíčový cíl „**dlouhodobá stabilita, soběstačnost a vitalita místního společenství**“ (umožňující osobní identitu, příslušnost ke společenství)
- orientace na (nikdy nekončící) **proces formování hodnot**
- **vyváženost investičního a neinvestičního pohledu**, aktivity vedoucí ke společenské soudržnosti a soběstačnosti obce
- pojetí **obce jako živého, komplexního společenství** (Gemeinschaft), které je aktivním tvůrcem (subjektem) strategického plánování a řízení
- **volba metod** není předem daná
- aplikace integrovaného přístupu pro dlouhodobě udržitelný rozvoj (či spíše vývoj) komunity vedoucí k **sociálně soudržnému společenství** (integrovaný ne vnímaní technicky jako např. ITI či IPRÚ)
- formování a upevňování společné **místní identity** jako prostorového vyjádření společné **identity sociální**
- **cílení na různé typy osob**, které mohou strategické plánování ovlivňovat

6. Bariéry navrženého řešení

- **legislativní rámec** ČR a EU – je pochopitelný, odůvodnitelný, oprávněný (např. ZVZ), ale znesnadňuje aplikaci nového modelu a lokálně specifických řešení
- **politický systém** – poskytuje záruky, doplňkovost mechanismů, obrana např. proti extremismu, ale čtyřletý cyklus znesnadňuje aplikaci kontinuálního přístupu
- **absence obecně respektovaných institucí a autorit** – konkurenční prostředí zvyšuje efektivitu systému, ale snižuje institucionální stabilitu, sekularizovaná společnost
- **sociální systém** – původně zamýšlen jako sociální pojistka při selhávání vzájemné výpomoci a odpovědnosti v rámci rodiny/sousedství/komunity, dnes přenáší odpovědnost na stát, nahrazuje sociální soudržnost sociální péčí
- **informační technologie** – zefektivňují řadu činností, ale odosobňují lidské aktivity, vedou k virtualizaci veřejného prostoru
- **individualizace v době prosperity** – tendence k pospolitosti a semknutosti lidí se projevují spíše v době společenských a hospodářských krizí
- **obtížná aplikovatelnost ve větších městech** – větší anonymita, lepší občanská vybavenost vedou k nižší potřebě intenzivních mezilidských kontaktů
- **solidarita jako životní styl** – nikoli jako nezbytná součást každodenního života

Závěry

- nastává čas pro kvalitativně nový přístup ke strategickému řízení rozvoje obcí
- důraz musí být kladen na kvalitu namísto dosavadní kvantity
- strategické aktivity musí být postaveny na identifikaci hodnot místních společenství/komunit a konkrétní opatření/projekty musí směřovat k uskutečňování těchto hodnot
- nový model musí být kreativní, postavený na konkrétních místních podmínkách, přesto bude potřeba se popasovat s objektivními bariérami
- přes výše uvedené bude vhodné zpracovat metodiku nového přístupu, je třeba se ale vyvarovat její mechanické, zautomatizované aplikaci
- žádoucí bude realizovat výzkum zaměřený na:
 - identifikaci hodnot komunit
 - jak tyto hodnoty ukotvit do podoby strategických cílů
 - jak poskytnout návod na praktické promítnutí hodnot do způsobu realizace konkrétních rozvojových aktivit

Zdroje

- ARISTOTELÉS, (1999). *Politika I*. Praha: Oikoymenh. ISBN 80-86005-92-5.
- DOUGLAS, M., (1999). Four cultures: the evolution of a parsimonious model. *GeoJournal*, 47(3), 411-415.
<https://doi.org/10.1023/A:1007008025151>
- JÍRA, P., (2018). *Východiska a cíle integrovaného rozvoje obce*. [Pracovní text Ústeckého kraje]. Ústí nad Labem: Ústecký kraj.
- MAMADOUH, V., (1999): *Grid-group cultural theory: an introduction*. *Geojournal*, 47(3), 395-409.
<https://doi.org/10.1023/A:1007024008646>
- OSTROM, E., (1999): *Governing the Commons – The Evolution of Institutions for Collective Action*. New York: The Cambridge University Press 1990, ISBN: 0-521-40599-8.
- PRUDKÝ, L., (2016). *Periferie, kraje, hodnoty: možnosti periferních krajů na cestě za dobými hodnotami*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), ISBN: 978-80-7325-414-8
- PŮČEK, M., KOPPITZ, D., (2012). *Strategické plánování a řízení pro obce, města a regiony*. Praha: Národní síť zdravých měst. ISBN 978-80-260-2789-8.
- RAAGMAA, G., (2002). *Regional Identity in Regional Development and Planning*. *European Planning Studies*, vol. 10, no. 1, pp. 55–76. ISSN 0965-4313. DOI 10.1080/09654310120099263.
- REISINGER, A., (2009). *The role of civil/nonprofit organizations in the local development policy*. In: 3rd Central European Conference in Regional Science. Košice: CERS.
- TÖNNIES, F., (2005). *Gemeinschaft und Gesellschaft: Grundbegriffe der reinen Soziologie*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft
- Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích.

Děkuji za pozornost

Ing. Tomáš Sýkora

katedra regionálního rozvoje a veřejné správy
Fakulta sociálně ekonomická
Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem

e-mail: tomas.sykora@ujep.cz
tel.: 604 584 637